

Katedráliséptők-sorozat 1.

Balázs Sándor

A KATEDRÁLIS ÁRNYÉKÁBAN

MUZSNAY ÁKOS GRAFIKUSMŰVÉSZ KATEDRÁLIS-CIKLUSA

Nem lehet egy hajóutat mindvégig ugyanabban a hangulatban megtenni: néha a táj szépsége, máskor egy feltűnő épület architektúrája, ismét máskor a víz emelkedése és zuhanása hívja fel magára a figyelmet, vagy a tekintet éppen csak az elvesző távlatba réved: mind más és más érzelmi, értelmi hullámokat ver a személyiség tengerén.

Ahogy nem lehetséges egy személyiség szellemi eredőit, és az ebből fakadó tevékenység vektorait – még csak közel teljességgel sem – feltérképezni. Maradnak a szürke, olykor színesebb tények kiindulópontként, és főként azok a nehezen körülhatárolható élmények, amelyek a psziché, a gondolkodás szűrőjén átáramolva meghatározó jelentőségre tesznek szert.

Élmények nélkül, legyenek ezek bármilyen jellegűek, folyton csak fejből valami originálist kitalálnia a képzőművésznek – nem csupán nehézkes, de többnyire lehetetlen is. Látvány alapján nyilván könnyebb, de sekélyesebb is alkotni, mint kinek-kinek a maga fejből, noha nyilván mindenkiben számosan lakoznak látványok, képekbe kívánczó tartalmak. Ezek előhívásához alkalmanként meglehetősen hosszú idő kell. Muzsnay Ákos nem ritkán éveken át dédelgeti, hordozza, érleli magában leendő témáit. Előzetes vázlatokat nem készít, de a várakozás idejében a műfaj, a technikai kivitelezés formája pontosan körvonalazódik.

Nyilvánvalóan egyetlen művész sem elszigetelt jelenség: hatások következménye és viszonzthatóságok forrásgyűjteménye. Hogy épüljön, hogy épülhessen, és hogy műveket alkotó építő lehessen – ez csak ritkán nélkülözheti az elődök példáját, alkotását, eredjen életművük az élet bármely területéről. Az alkotó-építő szándék eleve feltételezi, hogy a művész, noha passzívan, mint befogadó: épített legyen. Vagy legalábbis kész minden pillanatában fokozott szenzibilitással észlelni mindazt, ami előtte és körülötte és vele megtörtént, történik,

vagy megtörténhet. Muzsnay Ákos életművében fundamentum értékű az a fajta reneszánsz nyitottság, amely napjainkban kiveszőben. Családi, akár genetikusan örökölt, vagy éppen szerzett, kulturális örökség ez életműve háttérében. A reneszánsz típusú nyitottság a képzőművészeti ágak gyakorlatán túlra vezet. Azt jelzi, hogy közvetett forrás lehet minden. Mert más és más formában: mindenben ugyanaz van jelen. Olyasfajta kötetlenség ez, amely arra tekint, azt tiszteli, aki-ami arra érdemes.

Talán ezen okkal is magyarázható, hogy műveit gyakran a társművészetek, a költészet (József Attila, Piliinszky János), a filmművészet (Tarkovszkij) kiváló alkotói ihletik, hogy szellemi hozadékukat markáns, egyéni atmoszférájú, többnyire drámai feszültségekkel telített alkotásokkal rajzolja tovább. Saját nyomon jár és sajátos nyomot hagyó művészet ez, amely a tapasztalatok bizonytalan változásától függetlenül tekint választott és vállalt értékeire.

Ha nem is mindig, de feltétlenül figurális művészetet gyakorol, valamilyen figurának nevezhető motívum jelenik meg munkáin. Hiszen mindig is az emberi minőség, az emberi viszonylatok foglalkoztatják. Puritán jelenetek, többnyire semleges térben, s kevésbé szorosan jellemezhető helyzetben feltároló figurákkal, akik esetében nem mindegy, hogy éppen lehajtják fejüket vagy föltekintenek – mert valamit képviselnek.

Többnyire ösztönösen formáló alkotó, ám a véletlen ráérezések üresjáratokként futnának, ha ezek háttérében nem állna ott a gondolat támaszául szolgáló szerkesztő, komponáló szakmai felkészültség. Így aztán, mint egy zenei improvizáció esetében: bizonyos határok betartása mellett szükséges a képi feszültséget megteremtenie.

Munkáinak fontos jellemzője a hiány, az el- vagy kihagyás, a nem konkretizált háttér, szituáció. Csaknem mindegy, hogy melyik technikát választja, ez mind újra visszatér. Valószínűleg az egyszerűsítő

Katedráliséptők-sorozat 2-3.

szándék indokolja ezt, noha filozofikus horizontot is nyit ez a képi gondolkodás. Hiszen bizonyos értelemben az üres tér is érzékelhető konkrét tér, ha úgy tekintünk rá, mint egyfajta benne levésre, lebegésre a senki földjén. És hasonlóképpen a figurák konkrétságának, arcának eltakarása, elhomályosítása sokkal nyitottabb lehetőséget nyújt az ember nembeliségének kiemelésére, mint egy konkrét arc, aki ez vagy az. Idővel a fejek, az arcok eltűntek, elmaradtak, részleteiben vagy egészében elhaltak, éppen csak jelzésük őrződött meg. Nem a készség, a rajzi megfogalmazás vagy a kifejezőeszközök hiánya az oka ennek, hanem tudatos döntés eredménye: a konkrét, az egyedi kerülése áll ennek háttérben. Kitéve a tér- és szituációélményeknek, az idő folyamatát igyekezett összefogni, transzponálni. Kezdetben nem is annyira tudatosan, mint inkább ösztönösen; nem a konkrét helyzeteket akarta megjeleníteni, hanem szimultán helyzetek szürleményét, amelyekben az idő különböző történései mintegy összegződve jelenhetnek meg. Láthatóan Muzsnay Ákos sok tekintetben *„nyitva hagyja a kérdéseket, a félhomályban tétovázik és kitart”*. (Reinhold Schneider)

Számára régtől fogva kedves és fontos a ciklusokban, kisebb nagyobb sorozatokban való gondolkodás, az egy téma köré szerveződés (tisztelgő ajánlások, torony, víz, part, kikötő). Hogy miért születik egy-egy széria, illetve egyes darabjai ilyennek vagy olyanoknak – erre nehéz magyarázatot adni. Kődös kínlódásból tisztul a kép, bontakozik, mint hó alól a táj, vagy mint egy fotó, úgy hívódik elő, kitalálódik a kép. A ciklusokban felvetődő témák és témalehetőségek körüljárása, képzeleti letapogatása, egy gondolat testesítése, formába öntése, s az egymásra következő sorozatokban történő továbbírása – alkotói gyakorlatának lényegi mozzanata. Hogy miért éppen sorozatokban jelennek meg ezek a munkák, annak elégséges oka, hogy egyetlen alkotás – terhelhetőségének korlátozott volta miatt – nem bírná el a felvetődő gondolatok hordozását. A ciklusrendbe fogott munka viszont termékenynek bizonyul: az egyik alkotás nem csupán kikerülhetetlen hívja, vonzza a következőt, de közben a reflexió terét is biztosítja. Így a létrejövő munkák egyfajta párbeszéd közvetítői a cikluson belül, s ugyanezen állítás helytállóan tetszik a különböző ciklusok között is. Sorozatainak műcímei jellemzően keresetlenül egyszerűek, talányosan éppen csak a témát jelzik –

Katedrálisépítők-sorozat 4-5.

esetleg azt sem –, amit csupán számok követnek (Közelítő I., II., III.; Út I., II.). Mindamelllett a sorozatcikkek filozofikus tartományokat nyitnak fel, mert hát például a Közelítő darabjai mihez kerülnek közelebb, mi felé közelítenek.

A legfrissebb, a *Katedrális* sorozat létrejötte az elmúlt néhány évre datálható, noha mindössze hét azonos méretű, méteres léptékű, egyaránt vegyes technikai eljárással készült, dominánsan grafikai szemlélettel és eszközökkel megteremtett alkotás, amelyek mindegyikén feltűnik valamiféle katedrális, vagy ahhoz hasonló építmény.

De miért is éppen a katedrális kerül középpontba? Erre az életmű egészéből inkább adódnak argumentumok, a korábban született alkotások jelentéshorizontja utat nyit e legújabb művek felé. A cikluscím eleve lendít, belevet valamibe, amiről ugyan tudhatunk, ám fontosabb a benne szemlélt személyes képzetkör. Alaptalan várakozás azt feltételezni, hogy ezen építmények pusztán önmaguk jogán váltak képi szereplővé, mi több, a képek terét uraló tárgyakká. A katedrális emberi építmény, saját tradíciói által meghatározott, miként Muzsnay alkotásaiban a formai és tartalmi, vagy eszmei mozzanatok, amelyek szinte kivétel nélkül az erkölcsi emlékezet mementói.

Ha analógiát, szimbólumot, vagy legalábbis egy metafora megnyilatkozását látjuk Muzsnay katedrálisában, lábjegyzetként szükséges jelezni, hogy egy háttéri, mondhatni árnyék-metaforáról van szó. E képeken a katedrális téri helyzete gyakran háttéri, alárendelt; előtérben többnyire a képek tulajdonképpeni főszereplői, Muzsnay jellegzetes figurái jelennek meg.

Ennek ellenére, hogy éppen a katedrális, mint fizikai, és sokkal jelentősebb értelemben szellemi forma vált e művek tengelyévé, nyilván nem véletlenszerű. Hiszen e kitüntetett építmény egyfajta hagyomány, a kulturális emlékezet korokon átívelő része, s nem kevésbé az alkotóban (újra)felismert, vagy a benne önmagára ismerő intuíció révén került középpontba: magában a mélyen fekvő embert felfedezni, az erkölcsi emlékezet jelenlétét megidézni. Talán mindezek összességének szimbóluma a katedrális. Persze és többnyire csak háttér, a körülményektől független forma: önmagát fenntartó masszív erő, amelynek képzetkörében hasonlóként jelenhetnek meg az emberi tevékenység különböző területei; ilyennek tetszhet a kultúra világa vagy akár az emberi emlékezet is. A katedrális lényege nem az egymásra épített kövek sorozatában, sokkal

Katedrálisépitők-sorozat 6.

inkább a kövek egymáshoz való viszonyában rejlik, és hasonló megállapítás körvonalazódik a ciklus egyes darabjai viszonylatában is. Muzsnay életművében több példáját is látni, amikor különféle építmények, jellegzetesen falak, oromzatok képi szereplővé válnak: épülettestek, jellemzően épülettöredékek már korábbi munkáiban is feltűntek, leginkább a vörös krétával készült Tarkovszkij-sorozat lapjain.

A monumentalitásra törekvés, hogy az építmény kiemelkedjék környezetéből, miként a valóságban, hogy messziről is szembeütő legyen, e történeti funkciót Muzsnay Ákos munkái átrajzolják, analogikus körbe vonják, szimbolikus töltettel telítik. A katedrális, mint tekintélyes építmény e sorozat darabjain egyensúlyosan, fele-fele arányban jelenik meg háttéri mozzanatként, a mélytérben, illetve válik a kép egyedüli szereplőjévé, többnyire sematikus megjelenítésben. Mi több, a munkák egyikén az épület jellegzetes architektúrája is elmarad:

a növényi ornamentikát hordozó aljnövényzetből rendezetlen, vagy a rendezettség minimumfokán álló, megszálesedett vonaltestek emelkednek fel hangsúlyos vertikálitással. Valamiféle kezdeti állapot szemlélői vagyunk, a katedrálissá szerveződés prepozíciójának, talán az idea-fogalmazás pillanatának, ahol és amikor az emberi figura jelenlétének még nem nyílik tere.

A ciklus egy másik darabján a szellősen és kuszán jegyzett, de kivehető formavonalak sűrűjéből már kibontakozóban mutatkozik meg a katedrális karakteres alakja. Még nem kész állapotában látjuk, hiszen létrejöttét a jövőbe ígéri. A születőben lévő épülettest tövében megjelenő, a kép egyéb részleteihez képest meglehetősen nagyarányú emberalak féltérre ereszkedik. Tevékenykedő kezei kissé tétován, sután „gondolkodnak”, hogy feladatát miképpen is kellene-lehetne végbevinnie.

Muzsnay Ákos művészete egyszerre többféle hagyományba kötődik. Nem a különféle művészeti

Katedrálisépítők-sorozat 7. Fotók: Szamódy Zsolt

törekvések, izmusok szerint, hanem ettől sokkal eredendőbben: egy figurális, az embert és emlékezetét, tetteiben mértéket felmutatni tudó szemlélet keretében. Egyetlen figurát vagy annak alteregóit vándoroltatja végig képein, javarészt szélsőséges viszonyok között, miként a Katedrális-ciklus darabjaiban is. (A húszegynéhány darabból álló, Zsoltár címet viselő éremsorozata közép-pontjában ugyanezen emberi figurák jelennek meg, egyedül vagy párban, javarészt a grafikai munkákból átemelt szituációkban és tájakon.) Nem az egyedi konkrétat keresi, hanem az általános emberi kifejezésének lehetőségeit. Éppen ezért figuráinak nincs vagy elhal az arca, testükön csupán a kötözések folytonosak. De miközben a test így korlátozódik, megfogytokozik és elapad, az emberi minőségnek valamely új foka nyílik meg: szárnyas lényekké, a valóság másfajta értőivé lesznek. A kép szövi önmagát, az egzisztenciális táj megtörve szárnyaló figurákat hív elő.

Mindegyikük egy-egy lelki szemeszter, átvilágítás lenyomata. Lélek-kópiák, amelyek a mindennapi megsemmisülést üzenik, ám a múlhatatlanság háttérével.

Mennyire más, derűre inkább okot adó régió ez, mint Dante Isteni színjátékbeli tere a Pokolban: „*Most minden fénytől néma helyre értem.*” (Pokol, I. 28.) Mindamellet, hogy a katedrális az égi fény földi meghívója és közvetítő kibocsátója, a szent, a tudomány és a művészet, az emlékezet szentélye, Muzsnaynál végső soron talán magának a műalkotásnak a metaforája ... az épület csak test – noha szellemi lakhely –, árnyékot vető, a katedrális a Teremtő és teremtetjének összemérhetetlenségére is utaló építmény.

Az emberi alakok fényben állnak, noha a katedrális árnyékában. Aquinói Szent Tamás említi, hogy a világban az tükröződik, ami meghaladja. A katedrálisban s az árnyékában oltalmat nyerő, meghűző emberben éppen ugyanúgy.